

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
3 JAN 1959
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:42

Ecklesiastikdepartementet

SOU
1958:42
A

ÄNDRAD TIDPUNKT FÖR KYRKOFULLMÄKTIGVALEN

BETÄNKANDE AVGIVET AV
FÖRSAMLINGSSTYRELSEKOMMITTÉN

Stockholm 1958

Statens offentliga utredningar 1958

Kronologisk förteckning

1. Vägplan för Sverige. 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. Idun. 226 s. K.
2. Vägplan för Sverige. 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. Idun. 243 s. K.
3. Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. Marcus. 270 s. H.
4. Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. Idun. 91 s. S.
5. Permanent skördeeskadeskydd. Idun. 547 s. Jo.
6. Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid andrakammarval. Av L. Sköld. Idun. 355 s. Ju.
7. Småbrukarstödet. Marcus. 120 s. Jo.
8. Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. Norstedt. 95 s. I.
9. Häradsrätts sammansättning i brottmål. Idun. 24 s. Ju.
10. Förslag till varumärkeslag. Idun. 464 s. Ju.
11. Reserverna för högre utbildning. Idun. 124 s. E.
12. Civilförsvarsutbildningen. Idun. 176 s. I.
13. Civilförsvarets organisation. Idun. 465 s. I.
14. Regeringsarbetet. Idun. 164 s. Ju.
15. Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena. Idun. 429 s. I.
16. Betänkande med förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. Idun. 154 s. S.
17. Socialförsäkring och rehabilitering. Kihlström. 87 s. S.
18. Gotland. Idun. 195 s. S.
19. Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. Statens Reproduktionsanstalt. 95 s. Fl.
20. Behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. Idun. 78 s. I.
21. Lärarbrist och läraröverskott. Idun. 110 s. E.
22. Tornedalsutredningen. Idun. 234 s. S.
23. Sjukreseersättningar. Kihlström. 128 s. S.
24. Bättre matpotatis. Idun. 91 s. Jo.
25. Ändrad utbildning av tandtekniker. Idun. 56 s. E.
26. Regionsjukvården. Idun. 338 s. 7 st. bilagor. I.
27. Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. Norstedt. 205 s. Ju.
28. Reviderad nationalbudget för år 1958. Marcus. I—VII + 197 s. Fl.
29. Författningsutredningen. 3. Majoritetsval. Norstedt. 481 s. + 1 kartbilaga. Ju.
30. Skogsvården å enskilda skogar. Idun. 279 s. Jo.
31. Nordiskt ekonomiskt samarbete. Idun. 136 s. H.
32. Forskningens villkor och behov. Idun. 291 s. E.
33. Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. Idun. 178 s. H.
34. Socialpolis och kvinnlig polis. Idun. 92 s. I.
35. Förlust- och resultatutjämning. Idun. 199 s. Fl.
36. Nettoprisindex. Marcus. 124 s. Fl.
37. Statsbidrag till anordnande av skolmåltider. Idun. 67 s. E.
38. Mentalsjukvården. Planering och organisation. Idun. 548 s. + 4 s. ill. I.
39. Tabellbilaga till mentalsjukvårdsdelegationens betänkande 3. Idun. 90 s. I.
40. Rättegångshjälp. Idun. 188 s. Ju.
41. Förslag till Uranlag. Norstedt. 115 s. Ju.
42. Ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen. Idun. 33 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:42

Ecklesiastikdepartementet

ÄNDRAD TIDPUNKT FÖR
KYRKOFULLMÄKTIGVALEN

BETÄNKANDE AVGIVET AV
FÖRSAMLINGSSTYRELSEKOMMITTÉN

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1958

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet

Församlingsstyrelsekommittén får härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen.

Vid fullgörandet av Kungl. Maj:ts åt kommittén givna utredningsuppdrag i denna del har kommittén med Herr Statsrådets medgivande såsom experter anlitat landssekreteraren i Västmanlands län Ludvig Lorichs och stadsdirektören i Sollentuna Daniel Ekelund.

Kommittén har i och med detta betänkande avslutat sitt arbete.

Stockholm den 28 oktober 1958.

Anders Olsson

N.-E. Brolin

Sven Ekblom

Erik Forslund

Carl Hoppe

Fritz Kaijser

Jerker Victor

Torvald Hellquist

Innehåll

Gällande bestämmelser	7
Historik	7
Synpunkter i samband med 1930 års församlingsstyrelselagstiftning	9
Synpunkter i samband med 1942 års lagstiftning.	11
Tidigare motioner om sammanförande av kyrkofullmäktigvalen med de borgerliga kommunalvalen	12
Frågans behandling vid 1955 års riksdag	15
Frågan om sammanförande av landstingsmannavalen med andrakammarvalen	18
Kommitténs förslag	20
<i>Bilaga.</i> Vissa uppgifter beträffande de samtidigt med riksdagsmannavalen 1956 förrättade kyrkofullmäktigvalen i de nybildade församlingarna i Stockholm	32

Spörsmålet om den lämpligaste tidpunkten för förrättande av kyrkofullmäktigval har varit föremål för överväganden vid upprepade tillfällen alltsedan kyrkofullmäktiginstitutionens inrättande år 1930. I motioner vid 1935, 1949 och 1952 års riksdagar ifrågasattes ett obligatoriskt eller fakultativt sammanförande av sagda val med landstingsmannavalen och kommunalfullmäktig- respektive stadsfullmäktigvalen. Riksdagen avvisade vid dessa tillfällen förslagen om ett sådant sammanförande. Spörsmålet om en samordning av de kyrkliga och de borgerliga kommunalvalen aktualiserades på nytt genom två motioner vid 1955 års riksdag. I anledning härav beslöt riksdagen — på hemställan av konstitutionsutskottet — att hos Kungl. Maj:t anhålla att frågan om en lämpligare tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen överlämnades till församlingsstyrelsekommittén för övervägande. Med bifall härtil uppdrog Kungl. Maj:t den 13 januari 1956 åt kommittén att vid fullgörande av dess utredningsuppdrag jämväl överväga den berörda frågan.

Gällande bestämmelser

Enligt gällande bestämmelser förrättas allmänna politiska och kommunala val vart fjärde år, varvid valen till riksdagens andra kammare omväxlar med landstingsmannavalen och de primärkommunala valen, däri inräknade valen till kyrkofullmäktige, med två års mellanrum.

Beträffande tidpunkten på året gäller att de ordinarie valen i hela riket till andra kammaren skall förrättas tredje söndagen i september månad (55 § 1 mom. lagen om val till riksdagen). Vad de allmänna kommunalvalen angår stadgas att val av landstingsmän samt av kommunal- respektive stadsfullmäktige skall förrättas likaledes tredje söndagen i september månad, även som att val av municipalfullmäktige skall förrättas första söndagen i oktober månad samt val av kyrkofullmäktige tredje söndagen i oktober månad (11 § 1 mom. kommunala vallagen).

Historik

Den nuvarande ordningen med omväxlande ordinarie andrakammarval och allmänna kommunalval med två års mellanrum å för hela riket gemensamma valdagar är det slutliga resultatet av ett reformarbete, som påbörjades år 1917.

Dessförinnan hade alltsedan tvåkammarsystemets tillkomst valperioden för andra kammaren varit tre år; de ordinarie valen hade sedan år 1909 för-

rättats i september månad näst före början av den valperiod, för vilken de gällt. Valen till landsting samt till kommunal- och stadsfullmäktige hade förrättats för en tid av fyra år; halva antalet ledamöter i de olika korporationerna hade valts vartannat år; valen hade ägt rum i december månad utom landstingsmannavalen samt stadsfullmäktigvalen i Stockholm, vilka förrättats i mars månad.

Enligt de år 1917 gällande bestämmelserna skulle sålunda under en tolvårsperiod tio allmänna direkta val förrättas. Det reformarbete, som nämnda år påbörjades, hade till syfte bl. a. att nedbringa antalet valrörelser. År 1919 ändrades valperioden för andra kammaren från tre till fyra år; samtidigt ändrades valperioden för första kammaren från sex till åtta år. Beträffande dag för val till andra kammaren fastställdes år 1921, att ordinarie val skulle äga rum å en för hela riket gemensam valdag, nämligen tredje söndagen i september månad. Viss jämkning av valdag kunde dock förekomma; denna möjlighet upphörde i samband med att bestämmelser om institutet röstning i främmande valdistrikt m. m., i vad avser andrakammarval, åren 1934—1937 antogs och genomfördes.

I anslutning till ändringen av valperioden m. m. för andra kammaren bestämdes beträffande de beslutande kommunala organen under åren närmast efter 1919 dels att den successiva förnyelsen skulle bortfalla, d. v. s. vederbörande korporation skulle väljas på en gång i sin helhet, dels att valen skulle ställas i ett sådant förhållande till andrakammarvalen att ordinarie allmänna val regelbundet återkom vartannat år, dels att de kommunala valen skulle i huvudsak förläggas till samma tid av året. Sålunda fastställdes att landstingsmannavalen, liksom andrakammarvalen, i princip skulle äga rum tredje söndagen i september månad; i vissa fall kunde jämkning av valdag förekomma. Beträffande val av kommunal- och stadsfullmäktige bestämdes att dessa skulle förrättas under tiden den 16 september—den 20 oktober respektive under tiden den 16 september—den 30 november. Sådant val fick ej förrättas samma dag som landstingsmannaval för vederbörande valdistrikt. I Stockholm skulle stadsfullmäktigval fortfarande äga rum i mars månad.

År 1926 upphävdes förbudet mot kommunal- och stadsfullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen, och i samband därmed utsattes den 13 september såsom första dag för förrättande av val av förstnämnda slag. I stor utsträckning kom nu dessa val att sammanföras med landstingsmannavalen.

År 1936 sammanfördes landstingsmannavalen och stadsfullmäktigvalen i rikets samtliga städer, alltså även i Stockholm, obligatoriskt till en och samma dag, tredje söndagen i september månad.

Slutligen genomfördes år 1942 en ytterligare koncentration av de kommunala valen i samband med att bestämmelser infördes om rätt för väljare att vid kommunala val i vissa fall avlämna valsedel å postanstalt m. m. Sålunda stadgades att även kommunalfullmäktigvalen skulle förrättas tredje

söndagen i september månad. Beträffande municipalfullmäktigvalen — vilka enligt tidigare ordning skulle förrättas å söndag under tiden den 13 september—den 20 oktober, dock ej samma dag som landstingsmannaval — bestämdes att de skulle förrättas första söndagen i oktober månad.

År 1942 beslöts vidare, att kyrkofullmäktigvalen skulle förrättas tredje söndagen i oktober månad.

Beträffande kyrkofullmäktigvalen hade tidigare (d. v. s. sedan kyrkofullmäktiginstitutionens tillkomst år 1930) gällt följande. Val av kyrkofullmäktige för församling, som bestod av enbart landsbygd eller av landsbygd och stad, skulle förrättas å söndag under tiden den 13 september—den 20 oktober och för annan församling å söndag under tiden den 13 september—den 30 november. Det stadgades uttryckligen att kyrkofullmäktigval ej fick sammanföras med borgerliga kommunalval. Kyrkofullmäktigvalen kunde vara av tre slag, nämligen val av kyrkofullmäktige för församling, för kyrklig samfällighet och för skoldistrikt. Samtliga tre slag av kyrkofullmäktigval fick ej förrättas samtidigt i samma valdistrikt.

Då kyrkofullmäktigvalen genom 1942 års lagstiftning förlades till en för hela riket gemensam valdag, tredje söndagen i oktober, upphörde sålunda förbudet mot sammanförande av tre slag av kyrkofullmäktigval. Såsom skäl för förbudets upphävande angavs att mer än ett kyrkofullmäktigval kom i fråga endast i undantagsfall samt att antalet deltagare var betydligt lägre vid kyrkofullmäktigval än vid övriga val.

Synpunkter i samband med 1930 års församlingsstyrelselagstiftning

Enligt de av *kyrkofullmäktigsakkunniga* (SOU 1923: 4) framlagda förslagen — vilka innebar ett fakultativt införande av kyrkofullmäktige — utformades reglerna om val av dylika fullmäktige i huvudsaklig överensstämmelse med vad som stadgades rörande val av fullmäktige inom den borgerliga kommunen. Kyrkofullmäktigval skulle verkställas under tiden den 16 september—den 30 november men skulle icke få utsättas å dag, då landstingsmannaval för distriktet förrättades. Däremot ansåg de sakkunniga särdeles lämpligt att kyrkofullmäktigvalen, där det lät sig göra, ägde rum samtidigt med kommunal- respektive stadsfullmäktigvalen, med vilka de var av mera likartad karaktär. Genom en sådan anordning uppnåddes den avsevärda fördelen att valmännen mindre ofta behöfve besvärades med särskilda, nära varandra påkommande valförrättningar.

I de *utlåtanden och yttranden*, som avgavs över kyrkofullmäktigsakkunnigas förslag, hävdades emellertid i allmänhet den ståndpunkten att kyrkofullmäktigvalen under inga förhållanden borde förrättas samtidigt med de borgerliga valen. Som motivering härför anfördes i huvudsak, att de kyrkliga valen i annat fall skulle komma att utsättas för en icke önskvärd politisering.

Enligt de inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda *utkasten* skulle i fråga om tiden för kyrkofullmäktigvalen gälla samma regler som då (d. v. s. under senare hälften av 1920-talet) gällde för stadsfullmäktigvalen. Valen skulle sålunda förrättas under tiden den 13 september—den 30 november. Därest kyrkofullmäktigval skulle förrättas för såväl församling som kyrklig samfällighet, i vilken församlingen eller del därav ingick, kunde valen lämpligen äga rum samtidigt. Allmänna val av kyrkofullmäktige skulle äga rum året efter det, då allmänna kommunala val förrättas.

I *propositionen* (1930: 99) anförde chefen för ecklesiastikdepartementet följande.

Beträffande tiden för val av kyrkofullmäktige torde det vara nödvändigt, att valen utsättas till annat år än det, då val av kommunal- och stadsfullmäktige äga rum. Utsättande av flera val till ett och samma år torde nämligen böra ske allenast då valen kunna sammanföras till en förrättning. Att sammanföra kyrkliga val med nyss nämnda borgerliga val torde emellertid icke vara tillrådligt. De sistnämnda hava nämligen i stor utsträckning — vid 1926 års val i omkring hälften av alla valkretsar — sammanförts med landstingsmannaval, och att samtidigt förrätta tre olika val torde knappast vara möjligt. Ett sammanförande av kyrkofullmäktigval med val till riksdagens andra kammare är med hänsyn till valens olika karaktär mindre lämpligt. Med hänsyn till det anförda torde allmänna val av kyrkofullmäktige böra förrättas året efter det, då allmänna kommunala val äga rum.

I tvenne likalydande *motioner* (I: 289 av herr Möller m. fl. och II: 447 av herr Hansson i Stockholm m. fl.) föreslogs, att valen av kyrkofullmäktige verkställdes samma år, ehuru på annan dag, än det borgerliga valet. I *motionerna* anfördes.

Även om man av rent praktiska skäl anser, att valen av kyrkofullmäktige icke böra ske samma dag som landstings- och kommunalfullmäktigevalen, kunna vi ej finna annat än att kyrkofullmäktigevalet mycket väl kan och bör ske samma år, ehuru på annan dag, än det borgerliga valet. En sådan ordning skulle för valmännen betyda den lättnad, att vart annat år bleve fritt från val. Att valmännen under samma år två gånger skulle gå till val torde betyda mindre än om de skola besväras med valförrättning två år i följd.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31) ansåg det önskvärt, att valen av kyrkofullmäktige kom att äga rum samma år som de allmänna kommunala valen, varför utskottet tillstyrkte *motionerna*. I huvudstaden borde dock kyrkofullmäktigvalen äga rum året före valen av stadsfullmäktige.

Riksdagen följde i denna del utskottet.

Enligt *den år 1930 antagna kommunallagstiftningen* skulle sålunda kyrkofullmäktigvalen förrättas samma år som de borgerliga kommunalvalen, dock att i Stockholm val av kyrkofullmäktige skulle äga rum året före valet av stadsfullmäktige. Ett sammanförande av de kyrkliga och de borgerliga kommunalvalen fick enligt uttryckligt stadgande icke ske.

Bestämmelserna om kyrkofullmäktigval — vilka bestämmelser intogs i 14 § av den nu antagna kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) — innebar sammanfattningsvis följande.

Kyrkofullmäktigval — vilka var av tre slag, nämligen val av fullmäktige för församling, val av fullmäktige för kyrklig samfällighet och val av fullmäktige för skoldistrikt — skulle förrättas, i fråga om församling, samfällighet eller skoldistrikt, som bestod av enbart landsbygd eller av landsbygd och stad, å söndag under tiden den 13 september—den 20 oktober och för annan församling, samfällighet eller skoldistrikt under tiden den 13 september—november månads utgång. Samtliga tre slag av kyrkofullmäktigval fick, såsom redan nämnts, ej förrättas samtidigt i samma valdistrikt, och kyrkofullmäktigval fick ej heller förrättas å dag, då annat kommunalt val ägde rum inom valdistriktet. — Val av kyrkofullmäktige — liksom val av kommunal- och municipalfullmäktige — kunde under vissa förutsättningar bestämmas att äga rum å två på varandra följande dagar, och i vissa fall kunde valet endera förrättningsdagen äga rum å annan lokal än den sedvanliga.¹

Synpunkter i samband med 1942 års lagstiftning

Såsom tidigare nämnts genomfördes år 1942 en koncentration av de kommunala valen. Kyrkofullmäktigvalen förlades nu till en för hela riket gemensam valdag, nämligen tredje söndagen i oktober. Samtidigt sammanfördes kommunalfullmäktigvalen med landstingsmannavalen till den tredje söndagen i september. (Redan år 1936 hade stadsfullmäktigvalen förlagts till sistnämnda dag.) Även för municipalfullmäktigvalen fastställdes år 1942 en bestämd dag, första söndagen i oktober.

De år 1942 vidtagna ändringarna beträffande valtider var närmast föranledda av de samtidigt genomförda reformerna för underlättande av deltagandet i de kommunala valen genom möjlighet för väljare att i vissa fall avlämna valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat.

Förslag till ändrade valtider framlades av särskilda sakkunniga (SOU 1941: 28) samt i proposition 1942: 98.

De sakkunniga ansåg, att ett sammanförande av de allmänna valen till ett mindre antal i lag bestämda dagar skulle innebära betydande fördelar. Väljare, som vistades utom hemorten, skulle lättare kunna skaffa sig kännedom om när sådant val i hemorten ägde rum, vilket syntes vara av särskild betydelse för sjömän och andra personer vilka vistades utom riket. Arbetet för partiorganisationerna skulle komma att koncentreras, vilket skulle kunna medföra ett livligare deltagande i valen. Även kostnaderna skulle minskas.

Beträffande sammanförande av kyrkofullmäktigvalen anförde de sakkunniga:

Om samtliga val av kyrkofullmäktige skulle sammanföras till en dag, skulle det

¹ Möjligheterna att förlägga valet till två dagar och att ha särskilda vallokaler begagnades sedermera blott i ett fåtal fall (SOU 1941:28 s. 33).

kunna inträffa, att val av fullmäktige för församling, fullmäktige för kyrklig samfällighet och fullmäktige för skoldistrikt måste förrättas samtidigt, vilket enligt gällande bestämmelser ej är tillåtet. År 1938 synas samtliga slag av kyrkofullmäktigval icke hava förekommit i något valdistrikt. Då ett förrättande av tre kyrkofullmäktigval samtidigt icke torde komma att äga rum annat än i undantagsfall samt antalet deltagare i kyrkofullmäktigval är betydligt mindre än vid övriga val, torde det icke behöva befaras, att valförrättningen icke skulle kunna nöjaktigt verkställas. Med hänsyn till de fördelar, som äro förenade med ett sammanförande, synes berörda omständighet icke böra hindra, att samtliga kyrkofullmäktigval sammanföras till en dag.

De sakkunniga föreslog att kyrkofullmäktigvalen skulle förrättas å den söndag som inföll fyra veckor efter tredje söndagen i september.

Departementschefen fann liksom de sakkunniga det lämpligt att de allmänna kommunalvalen sammanfördes till i lagen bestämda dagar, därvid val av kommunalfullmäktige borde — liksom fallet var beträffande val av landstingsmän och stadsfullmäktige — äga rum tredje söndagen i september. I fråga om val av municipalfullmäktige och kyrkofullmäktige, vilka val icke borde sammanföras med varandra, föreslog departementschefen — i huvudsak enligt de sakkunnigas förslag — att dessa val förlades till första respektive tredje söndagen i oktober.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1942:5) lämnade förslaget utan erinran.

Tidigare motioner om sammanförande av kyrkofullmäktigvalen med de borgerliga kommunalvalen

Före de nu aktuella motionerna vid 1955 års riksdag var vid några tillfällen spörsmålet om den lämpligaste tidpunkten för förrättande av kyrkofullmäktigvalen föremål för riksdagens prövning i anledning av motioner. Såsom redan nämnts ifrågasattes i dessa motioner (åren 1935, 1949 och 1952) ett obligatoriskt eller fakultativt sammanförande av kyrkofullmäktigvalen med landstingsmannavalen och kommunalfullmäktig- respektive stadsfullmäktigvalen. Vid samtliga tillfällen blev förslagen om ett sådant sammanförande avstyrkta av konstitutionsutskottet och avvisade av riksdagen.

I tvenne likalydande *motioner vid 1935 års riksdag* (I: 120 av herr Bjurström och 13 medmotionärer samt II: 251 av herr Olsson i Mora med 6 medmotionärer) hemställdes om utredning i syfte att sammanföra de kyrkliga och de övriga kommunala valen till samma valtillfälle.

I motionerna erinrades om att kyrkofullmäktigsakkunniga ansett särdeles lämpligt att kyrkofullmäktigvalen, där så lät sig göra, utsattes att äga rum samtidigt med kommunal- respektive stadsfullmäktigval, men att departementschefen icke ansett sig kunna förorda dylik samtidighet, varvid han som skäl anförde *de*ls att särskilda ledamöter eller deputerade enligt förslaget

skulle utses att vid kyrkofullmäktigval tjänstgöra i valnämnden, *dels ock* att kyrkofullmäktigvalen i allmänhet ej var avsedda att äga rum samma år som de övriga kommunalvalen. Båda dessa skäl emot den av kyrkofullmäktigsakkunniga förordade anordningen hade dock upphört att existera. 1930 års konstitutionsutskott hade icke funnit någon anledning att vid kyrkofullmäktigval giva valnämnden en annan sammansättning än eljest, och i kommunala vallagen fanns intet stadgande om några särskilda ledamöter eller deputerade. Kyrkofullmäktigvalen ägde som regel rum samma år som de övriga kommunala valen. — Någon verklig olägenhet av den av kyrkofullmäktigsakkunniga förordade anordningen hade icke påvisats. Tvärtom skulle det säkerligen på många håll i landet betraktas som en avsevärd förmån att få välja såväl den kyrkliga som den borgerliga kommunens fullmäktige samtidigt. En ändring av den gällande ordningen i enlighet härmed skulle säkerligen mångenstädes medföra en i och för sig önskvärd ökning av antalet deltagare i kyrkofullmäktigvalen.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1935: 9) anförde bland annat.

Farhågorna för politisering av kyrkofullmäktigvalen ha visat sig icke helt vara ogrundade. I vissa fall, särskilt i de större städerna, ha motsvarande partigrupperingar kommit till stånd vid kyrkofullmäktigvalen som vid stadsfullmäktigvalen. Denna utveckling är icke lycklig. Ett sammanförande av kyrkligt och borgerligt kommunalval till en valförrättning skulle endast ytterligare främja denna utveckling samt direkt motverka den tendens att avpolitisera de kyrkliga fullmäktigvalen, som på sina håll gjort sig gällande. — Även valtekniska skäl tala emot ett sammanförande. Mer än två allmänna val kunna nämligen icke lämpligen sammanföras till en och samma valförrättning. Denna princip har kommit till klart uttryck i gällande vallagstiftning. I de fall då två kyrkliga val — val av fullmäktige för kyrklig samfällighet och för församling — samtidigt skola äga rum i en församling, kunna dessa val därför icke tänkas förrättas gemensamt med annat allmänt val. Men även för det fall — vilket är det normala — att blott *ett* kyrkligt kommunalval äger rum, skulle detta val endast kunna sammanföras med kommunal- eller stadsfullmäktigvalet, om detta icke i sin tur förrättas samtidigt med landstingsmannaval. Ett sammanförande av dessa senare val, vilket möjliggjordes genom lagstiftning år 1926, har emellertid vunnit vidsträckt tillämpning.¹

Två reservanter i utskottet uteslöt ur motiveringen de politiska skälen och ansåg sålunda endast valtekniska skäl tala emot bifall till motionerna. — *Två andra reservanter* påyrkade bifall till motionerna.

I motion vid 1949 års riksdag (II: 18 av herr Nilsson i Kristinehamn) föreslogs sådana ändringar i kommunala vallagen »att kyrkofullmäktigval må kunna förrättas på samma dag och vid samma valförrättning som landstingsmänna-, kommunalfullmäktig- och stadsfullmäktigval».

I motionen anfördes bland annat. Det enda motivet för förbudet mot kyrkofullmäktigvalens sammanförande med andra kommunala val — nämligen

¹ Påföljande år — 1936 — sammanfördes obligatoriskt stadsfullmäktigvalen med landstingsmannavalen. År 1942 sammanfördes obligatoriskt kommunalfullmäktigvalen med landstingsmannavalen.

att förhindra valens politisering — hade man icke vunnit på denna väg. Statistiken från de senaste allmänna kyrkofullmäktigvalen — år 1946 — tydde obestriddligen på att varje tanke att göra de kyrkliga valen på något sätt opolitiska måste betraktas som fåfång.¹ Resultaten av valen pekade också åt samma håll.² En förvånande samstämmighet förelåg med resultatet från de tidigare på året förrättade kommunala valen. — Rent tekniskt borde det icke bjuda några svårigheter att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med övriga kommunalval. Om det gick att förrätta två val vid samma förrättning, borde det också gå för sig att förrätta tre. Möjligheten att för kyrkofullmäktigvalen ha samlingslistor borde emellertid hållas öppen; likaså borde möjligheten finnas att förrätta valet på särskild dag, därest detta på något håll ansågs önskvärt.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1949:4) framhöll särskilt de valtekniska svårigheterna. Ätminstone i de större valdistrikten skulle det bli omöjligt att samma dag verkställa den preliminära röstsammanräkningen, vilket vore en olägenhet. Även om ett sammanförande av de kyrkliga och de borgerliga kommunalvalen skulle innebära en önskvärd lättnad för valdeltagarna, talade likväl avgörande praktiska skäl mot en dylik anordning.

Vid 1952 års riksdag väcktes två likalydande motioner (I: 21 av herr Nils A. Larsson m. fl. och II: 28 av herr Nilsson i Kristinehamn och herr Andersson i Malmö), i vilka motioner framställdes samma förslag som i motionen 1949 och med i huvudsak samma motivering som i denna.

I de nu ifrågavarande motionerna anfördes följande. En särskild valdag för kyrkofullmäktigvalen hade icke lett till avpolitisering. Siffrorna från 1950 års val visade detta.³ — Valdeltagandet hade varit mycket lågt; genomsnittligen 18,8 procent av de röstberättigade. Om de vid 1950 års val utsedda kyrkofullmäktige fördelades efter sin tillhörighet till politiska partier, fann man att partifördelningen blev ungefär densamma som i de borgerligt kommunala institutionerna efter de någon månad tidigare förrättade kommunalvalen. — Om man alltså icke vunnit syftet med föreskriften som särskild valdag för kyrkofullmäktigvalen, syntes det vara meningslöst att längre vidmakthålla förbudet mot att sammanföra dessa val till valdag, då även borgerliga val ägde rum. Det måste anses i hög grad opraktiskt att en särskild valförrättning skall behöva anordnas för kyrkofullmäktigvalen endast en må-

¹ År 1946 förrättades kyrkofullmäktigval i 1097 församlingar. Ut i dessa församlingar företogs i 587 fall direkt politiska val med valsedlar från i huvudsak samma partier som vid de tidigare på året förrättade kommunalvalen. I 463 fall skedde valen medelst samlingslistor uppgjorda av de politiska partierna. Endast i 47 fall hade valen — enligt den officiella statistiken — haft en opolitisk karaktär.

² Socialdemokraterna erhöll 45 % av antalet valda fullmäktige, högern 17,1 %, folkpartiet 16,8 %, bondeförbundet 12,8 % och kommunisterna 8,3 %; detta såvitt avsåg de val som förrättades såsom direkt politiska, d. v. s. utan samlingslistor.

³ År 1950 valde man kyrkofullmäktige i 1136 församlingar. Ut i 48,9 % skedde direkt politiska val med valsedlar från samma partier som tidigare under hösten uppträtt vid de borgerliga kommunalvalen. S. k. samlingslistor hade därtill av dessa politiska partier upprättats i ytterligare 46 % av församlingarna. Endast i 5,1 % av församlingarna var valen opolitiska.

nad efter de borgerliga valen. Anordningen medförde ju dryga kostnader både för det allmänna och för de politiska partierna. Det torde heller icke kunna bestridas att det ringa valdeltagandet vid kyrkofullmäktigvalen till stor del förklarades av att det vore svårt för partierna att ånyo väcka intresse för en valförrättning så omedelbart efter det en valrörelse avslutats. — Att tekniska svårigheter skulle omöjliggöra hållande av flera val än två vid samma valförrättning vore endast ett antagande, som man saknade stöd för i någon som helst erfarenhet. Innan landstings- och kommunalvalen i övrigt fick sammanföras, ansågs det för övrigt omöjligt att förrätta ens två val vid samma tillfälle. — Motionärerna ansåg att möjlighet borde beredas att förrätta även kyrkofullmäktigvalen å samma valdag som stadsfullmäktig-, kommunalfullmäktig- och landstingsmannaval. Skäl härtill fanns ju så mycket mera som ju städer utanför landsting väl i varje fall icke borde ha några svårigheter att förrätta kyrkofullmäktigvalen tillsammans med stadsfullmäktigvalen.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1952:6) åberopade vad utskottet tidigare anfört angående de tekniska svårigheterna vid sammanförande av kyrkofullmäktigvalen med de övriga kommunala valen, varjämte utskottet anförde.

Den omständigheten, att den tidigare regelmässiga överensstämmelsen mellan den borgerliga och den kyrkliga primärkommunen numera genom 1946 års kommunindelningsreform för flertalet kommuner försvunnit, synes göra det än naturligare, att valen till kyrkofullmäktige genomgående anordnas som en helt fristående valförrättning. Härutöver vill utskottet erinra om två för frågans bedömande väsentliga omständigheter. Väl är det riktigt, som motionärerna framhålla, att vid kyrkofullmäktigevalen på senare tid i flertalet församlingar kommit till användning antingen valsedlar med de politiska partiernas beteckning eller av dess partier upprättade samlingslistor. Detta förhållande berättigar dock enligt utskottets mening ingalunda till den slutsats, som motionärerna därav synas draga, nämligen att kyrkofullmäktigevalen skulle vara politiserade i det närmaste i samma grad som de borgerliga kommunalvalen. Med hänsyn till intresset av största möjliga säkerhet i valförfarandet är det vidare angeläget, att valsystemet är så utformat, att risk icke uppstår för omfattande förväxlingar och kassationer av valsedlar; en påtaglig risk härför måste anses förknippad med ett förrättande av flera än två val i en gemensam förrättning.

Frågans behandling vid 1955 års riksdag

De nu aktuella motionerna vid 1955 års riksdag (I: 12 och II: 381) innehåller följande.

I *motionen I: 12* (av herr Erik Svedberg och herr Erik Olsson) hemställdes om riksdagsskrivelse med anhållan om en förutsättningslös utredning, syftande till en ändamålsenligare samordning av valtider och mandatperioder vid de politiska och kommunala allmänna valen samt valen till kyrkofullmäktige, samt att detta arbete eventuellt kunde få ingå som en detalj

i 1954 års författningsutredning. — Motionärerna gjorde gällande, att den nuvarande ordningen beträffande tiden för förrättandet av de olika allmänna valen till andra kammaren, landstingen, kommunal- och stadsfullmäktige samt kyrkofullmäktige icke är tillfredsställande och att enighet i varje fall syntes råda om att det system som tillämpas vid val till kyrkofullmäktige icke är lämpligt. Ett åskådligt exempel härpå gavs hösten 1954, när valen i september till kommuner och landsting i oktober åtföljdes av val till kyrkofullmäktige, varvid dessa sista val närmast fick karaktären av ett »påhäng» och samlade ringa intresse. För att råda bot på denna valtrötthet borde tidsmomentet för själva valförrättningen rationaliseras. Att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med andrakammarvalen vore mindre lämpligt, eftersom kyrkofullmäktigvalen därigenom sannolikt skulle få en onödigt dominerande politisk prägel. Om åter valen förrättades samtidigt med landstingsmannavalen respektive kommunal- och stadsfullmäktigvalen skulle detta medföra, att valhandlingen blev mera komplicerad för väljarna. En naturlig och närliggande lösning föreföll det däremot motionärerna vara att föra samman valen till landstingen med valdagen och mandatperioden för andrakammarvalen samt att förrätta kyrkofullmäktigvalen samtidigt med valen till kommunal- och stadsfullmäktige. Denna ordning skulle få till följd, att verkligt stora valrörelser skulle behöva förekomma endast vart fjärde år vid riksdags- och landstingsmannavalen, medan däremot de egentliga kommunalvalen — även om de givetvis icke skulle komma att förlora sin politiska karaktär — skulle kunna äga rum under större aktgivande på lokala synpunkter. Motionärerna framhöll vidare, att en fördel med egentliga valrörelser med fyraårsintervaller även skulle vara, att ökade utrymmen skulle skapas, i fråga om såväl tid som kostnader, för folkomröstningar i speciella frågor med därmed sammanhängande central partipropaganda. Därjämte skulle ett samordnande av andrakammar- och landstingsmannavalen få till följd, att de politiska sammansättningarna i riksdagens första och andra kammare till tiden skulle komma varandra närmare.

I *motionen II: 381* (av herr Hallén med 31 medmotionärer) hemställdes om riksdagsskrivelse med anhållan om en utredning under vilka förutsättningar kyrkofullmäktigvalen skulle kunna företagas samtidigt med andra kommunala val. — I motionen framhölls, att de valtekniska svårigheterna naturligtvis fick allvarligt beaktas, när fråga uppkom om sammanförande till samma valförrättning av flera än två val, men att viktigare än dessa rent tekniska svårigheter var frågan, huruvida kassationsprocenten kunde väntas stiga i sådan omfattning, att valresultaten i vissa valdistrikt blev missvisande. En företagen undersökning visade dock, att så icke var fallet. Kassationssiffrorna vid två samtidigt val hade tvärtom visat sig vara så obetydliga, att det ej heller syntes möta något hinder att samtidigt ha *tre* valförrättningar. Vore man tveksam härom, borde kombinationen andrakammarval-landstingsmannaval och kommunala-kyrkliga val övervägas. Avgörande

borde vara, att kyrkofullmäktigvalen ej längre skedde separat. Någon olägenhet av att sammanföra kyrkliga och kommunala val syntes icke föreligga, men däremot medförde de separata kyrkofullmäktigvalen uppenbar olägenhet. Tidpunkten var olämplig och partiernas ekonomiska resurser uttömda, och valen ägde rum i trötthetens tecken med obetydligt valdeltagande. Det var ett demokratiens intresse, att medborgarrätten att rösta utövades i normal omfattning. Det gällde användningen av medborgarnas skattemedel, och det var otillfredsställande, att de som skulle handlägga dessa ärenden hade fått denna sin fullmakt av en så fåtalig väljargrupp.

Konstitutionsutskottet anförde i utlåtande (1955: 22) följande.

Vad först beträffar frågan om landstingsmannavalens skiljande från kommunal- respektive stadsfullmäktigevalen och deras sammanförande med andrakammarvalen får utskottet erinra om att den år 1954 tillsatta författningsutredningen till behandling skall upptaga bl. a. spørgsmålet om folkrepresentationens uppbyggnad och funktionssätt, varvid utredningen förutsättningslöst skall undersöka frågan om övergång till enkammarssystem. Om utredningen skulle föreslå införande av enkammarssystem, är det enligt direktiven naturligt att tänka sig en folkrepresentation framsprungen ur allmänna direkta val, som förrättas samtidigt över hela landet. Skulle en sådan övergång till enkammarssystem framdeles äga rum, saknas det enligt utskottets mening anledning att rubba den nuvarande ordningen med samtidigt förrättade landstingsmannaval och kommunal- respektive stadsfullmäktigeval.

Men kommer författningsutredningen att föreslå tvåkammarssystemets bibehållande, skall den enligt direktiven ingå i prövning jämväl av frågan om vilka åtgärder som erfordras för att rationalisera och effektivisera den nuvarande ordningen; principen om kamrarnas lika behörighet och myndighet i alla frågor finge härvid ej anses höjd över diskussion. Författningsutredningen skall enligt direktiven vidare ingå i prövning av den av utskottet år 1953 i anledning av en motion (I: 97 av herr Herlitz) förordade utredningen av frågan om breddning av valmansunderlaget för första kammaren. Utskottet vill härvid erinra om att i motionen framhållits, att en sådan breddning kunde ske bl. a. genom utvidgning av den nuvarande av landstingsmän eller av landstingsmän och stadsfullmäktige bestående elektorsförsamlingen med särskilda genom allmänna val utsedda elektor. De resultat som författningsutredningen för sin del kan komma till vid undersökning av nu nämnda spørsmål kunna, enligt utskottets mening, ge den anledning att pröva frågan om ändrad tidpunkt för landstingsmannavalen. Direktiven äro tillräckligt allmänt hållna för att medgiva detta utan att riksdagen i anledning av förevarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t behöver hemställa om deras komplettering i nämnda avseende.

Vad härefter beträffar frågan om sammanförande av kyrkofullmäktigevalen med borgerliga kommunalval får utskottet erinra om att enligt numera tillgänglig valstatistik för kyrkofullmäktigevalen år 1954 valdeltagandet i hela landet var 14,8 procent, medan det år 1950 var 18,8 procent. Även om dessa siffror delvis ha sin förklaring i förekomsten av samlingslistor och i ett svagare intresse för dessa val, delar utskottet den i de båda förevarande motionerna framförda uppfattningen att ett så lågt valdeltagande ur allmän synpunkt är otillfredsställande. Utskottet håller vidare före, att den sena tidpunkten för kyrkofullmäktigevalen, tredje söndagen i oktober månad, är mindre lämplig, särskilt med hänsyn till de klimatiska förhållandena vid denna tid av året i stora delar av vårt land.

Då frågan om ändamålsenligare tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen nu ånyo aktualiserats genom förevarande motioner, finner utskottet det därför önskvärt, att detta spörsmål utredes, vilket lämpligen kunde ske genom 1953 års församlingsstyrelsekommitté. Denna har nämligen till huvuduppgift att verkställa översyn av gällande församlingsstyrelselagstiftning i syfte bl. a. att åvägabringa största möjliga överensstämmelse mellan de kyrkliga och borgerliga kommunalförfattningarna; enligt direktiven är det de sakkunniga obetaget att till prövning upptaga även andra frågor rörande församlingsstyrelselagstiftningen, vilka uppkomma under arbetets gång. Kommittén synes böra få i uppdrag att pröva olika möjliga lösningar av frågan om lämplig tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen. Utskottet vill emellertid härvid framhålla, att det enligt dess mening icke bör ifrågakomma att sammanföra kyrkofullmäktigevalen med landstingsmannavalen och kommunal- respektive stadsfullmäktigevalen. De i det föregående redovisade, vid tidigare tillfällen framförda skälen mot ett sådant sammanförande av tre allmänna val till en valförrättning äro enligt utskottets mening alltjämt bärande. Mer än två allmänna val böra redan av valtekniska skäl i princip ej förrättas samtidigt.

Utskottet hemställde, att riksdagen — i anledning av motionerna — i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att frågan om lämpligare tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen för övervägande överlämnades till kommittén.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.¹

Frågan om sammanförande av landstingsmannavalen med andrakammarvalen

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har motionärerna vid 1955 års riksdag sammankopplat frågan om kyrkofullmäktigvalens förläggande med spörsmålet om landstingsmannavalens skiljande från kommunalfullmäktig- respektive stadsfullmäktigvalen och deras sammanförande med valen till riksdagens andra kammare. I motionen I: 12 framhålles sålunda som en naturlig och närliggande lösning att föra samman valen till landstingen med valdagen och mandatperioden för andrakammarvalen samt förrätta kyrkofullmäktigvalen samtidigt med valen till kommunal- och stadsfullmäktige. Enligt motionen II: 381 bör man — om man är tveksam inför svårigheterna med *tre* samtidiga valförrättningar — överväga kombinationen andrakammarval-landstingsval samt kommunala-kyrkliga val. Ehuru spörsmålet om landstingsmannavalens sammanförande med andrakammarvalen ansetts ingå som ett led i författningsutredningens arbete och därför vid kommitténs överväganden tillmätts endast indirekt betydelse, skall här — med hänsyn till det samband som uppenbarligen föreligger mellan detta spörsmål och den till kommittén hänskjutna frågan — lämnas en kort redogörelse även för den tidigare riksdagsbehandlingen av förevarande spörsmål.

Spörsmålet har tidigare — fränsett vad förut berörts i samband med frågan om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen — vid flera tillfällen i anledning av motioner varit föremål för riksdagens prövning, under de senaste

¹ Riksdagens skrivelse 1955:388.

decennierna åren 1935, 1937, 1940 och 1951. Riksdagen har vid alla dessa tillfällen i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan avslagit motionerna.¹

I *motionerna* har framhållits bl. a., att landstingsmannavalen fått en alltmär utpräglad politisk karaktär och att samhörigheten därför var större mellan andrakammarvalen och landstingsmannavalen än mellan de sistnämnda valen och kommunal- och stadsfullmäktigvalen. De politiska valen borde sammanföras och frigöras från förbindelsen med valen till de kommunala representationerna. Ett dylikt sammanförande behövde icke medföra, att andrakammarvalens politiska karaktär inverkade störande på landstingsmannavalen i samma grad som dessa genom sin politiska prägel verkade förryckande på valen till primärkommunala församlingar. Ett annat skäl till sammanförande var, att erfarenheten visat, att partiuppdelningen bland väljarna var i stort sett densamma vid landstingsmannaval som vid andrakammarval. Att de politiska avgörandena, i den mån dessa skedde genom valen, då skulle komma att försiggå med fyraåriga intervaller skulle sannolikt icke förminska allmänhetens intresse vid valtillfällena utan tvärtom stimulera intresset och låta valen framstå som verkligt stora och viktiga händelser. Därjämte skulle den föga demokratiskt verkande tendensen till uppdrivande av valkostnaderna motverkas genom valrörelsernas sammanförande. Om andrakammarvalen och landstingsmannavalen sammanfördes, fanns möjlighet att förlägga samtliga kommunala val till samma förrättning, något som nu icke lät sig göra.

Konstitutionsutskottet har gentemot ett sammanförande av andrakammarvalen och landstingsmannavalen framhållit bl. a., att i viss omfattning andra synpunkter gjorde sig gällande vid landstingsmannavalen än vid andrakammarvalen och att denna olikhet sannolikt skulle försvinna vid ett sammanförande av de båda slagen av val. Vidare har betonats, att en viss tillfällig folkstämning kunde göra sig gällande och trycka sin prägel på ett val, vilket kunde vara mindre lyckligt redan när det gällde ett enda val och i än högre grad när det var fråga om samtliga de val, som direkt eller indirekt var utslagsgivande för riksdagens sammansättning. Ett sammanförande medförde vidare, att den förskjutning inom väljarkåren, som under loppet av fyra år kunde inträffa, icke utan en upplösning av andra kammaren med säkerhet kunde konstateras under hela denna tid. Det var även av värde, att de s. k. urväljarna till riksdagen icke alltför sällan sattes i tillfälle att delta i val av rikspolitisk betydelse, så att hos dem icke skapades likgiltighet för det politiska livet. Ett sammanförande kunde också leda till att första kam-

¹ 1935: motioner I:222 av herr Elof Andersson m. fl. och II:396 av herr Andersson i Rasjön m. fl.; KU:s utl. nr 7.

1937: motioner I:25 av herr Hamrin m. fl. och II:45 av herr Andersson i Rasjön m. fl.; KU:s utl. nr 6.

1940: motioner I:53 av herr Sam Larsson m. fl. och II:97 av herr Österström m. fl.; KU:s utl. nr 6.

1951: motioner I:114 av herr Sunne m. fl. och II:154 av herr Ahlsten m. fl.; KU:s utl. nr 9.

marens konstitutionella ställning undergrävdes. — Sedan reformen om obligatoriskt sammanförande av landstingsmannaval och kommunal- respektive stadsfullmäktigval genomförts har framhållits bl. a., att mot ett sammanförande av landstingsmannavalen och andrakammarvalen även talade, att nämnda reform prövats och till sina verkningar befunnits ändamålsenlig. Vidare har anförts, att syftemålet med det framförda förslaget icke skulle kunna uppnås utan att antingen även stadsfullmäktigvalen i de städer, som ej deltog i landsting, löstes från sitt nuvarande samband med övriga primärkommunala val och sammanfördes med andrakammarvalen eller den år 1937 avskaffade elektorsinstitutionen återinfördes.

Kommitténs förslag

Såsom den föregående redogörelsen ger vid handen har, då spørsmålet om den lämpligaste tidpunkten för förrättande av kyrkofullmäktigvalen tidigare varit föremål för överväganden, enighet rått om att dessa val icke lämpligen kunde sammanföras med valen till riksdagens andra kammare. Däremot har meningsmotsättningar gjort sig gällande huruvida kyrkofullmäktigvalen skulle kunna förrättas samtidigt med andra allmänna kommunalval.

För ett sammanförande uttalade sig redan kyrkofullmäktigsakkunniga i sitt år 1922 avgivna betänkande, vari förordades att valen, där så lät sig göra, skulle utsättas att äga rum samtidigt med valen av kommunal- och stadsfullmäktige. Sedermera har i riksdagsmotioner vid olika tillfällen väckts förslag om att sammanföra kyrkofullmäktigvalen — antingen obligatoriskt eller fakultativt — med de nyssnämnda fullmäktigvalen och valen till landstingen. Genom ett sådant sammanförande skulle man slippa ifrån nära varandra infallande valförrättningar, vilket skulle medföra ökat intresse för kyrkofullmäktigvalen och minskade kostnader för det allmänna och för de politiska partierna.

Gentemot samtida val av kyrkofullmäktige och kommunal- respektive stadsfullmäktige framfördes i samband med 1930 års kommunallagstiftning erinringar, varvid den avgörande synpunkten synes ha varit att en sådan anordning skulle komma att innebära en icke önskvärd politisering av de kyrkliga valen. Sedermera har också riksdagen på konstitutionsutskottets hemställan upprepade gånger avvisat tanken på ett sammanförande, vare sig obligatoriskt eller fakultativt, av dessa val med andra kommunalval. Såväl principiella som valtekniska skäl har därvid åberopats. De principiella betänkligheterna mot samtida val har haft sin grund i önskan att så litet som möjligt låta partipolitiska hänsyn påverka de kyrkliga valen. De valtekniska skälen har varit grundade huvudsakligen i uppfattningen att mer än två allmänna val icke lämpligen kunde sammanföras till en och samma valförrättning.

Då det gäller att ta ställning till frågan om den lämpligaste tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen kan till en början uppställas det spørsmålet huruvida det, därest det skulle visa sig att dessa val av valtekniska eller andra skäl icke lämpligen kan sammanföras med andra val, ändock finns anledning att ändra den för valen gällande ordningen. Frågan blir alltså om den nuvarande tidpunkten — tredje söndagen i oktober — är lämplig med hänsyn till församlingsstyrelselagstiftningens bestämmelser. Det kan då vara skäl att fästa uppmärksamheten vid kommitténs i ett tidigare sammanhang framlagda förslag om att kyrkofullmäktige skall samma år de blivit utsedda ha att förrätta vissa val. Enligt 5 § 1 mom. i kommitténs förslag till församlingslag skall beslutanderätten i s. k. partiella samfälligheter som regel utövas av församlingsdelegerade, utsedda av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finns, av kyrkostämman i de till vederbörande samfällighet hörande församlingarna.¹ Till partiella samfälligheter har enligt förslaget hänförs bland annat alla flerförsamlingspastorat. Valet av delegerade skall äga rum i december månad näst före början av delegerades mandatperiod. Eftersom mandatperioderna för kyrkofullmäktige och församlingsdelegerade enligt förslaget skall sammanfalla, har i 11 § i förslaget föreskrivits att kyrkofullmäktige redan samma år de blivit utsedda och alltså innan deras mandatperiod börjat skall sammanträda för att förrätta val av delegerade.² Om den av kommittén föreslagna regleringen genomföres, är det självfallet angeläget att kyrkofullmäktigvalen verkställas vid sådan tidpunkt att sammanräkningen kan medhinnas och valet vinner laga kraft innan de nyvalda fullmäktige har att förrätta val av delegerade. Sistnämnda val bör lämpligen ske så tidigt som möjligt i december, för att detta val om möjligt skall hinna få laga kraft innan församlingsdelegerades mandatperiod börjar. Med hänsyn härtill måste den nuvarande tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen betecknas som mindre lämplig. Önskvärt vore ur nu anförda synpunkter att valen förläggas till en tidigare tidpunkt på året än den nuvarande.

Härtill kommer att — såsom konstitutionsutskottet i sitt utlåtande 1955: 22 framhållit — den nuvarande tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen är mindre lämplig med hänsyn till de klimatiska förhållandena vid denna tid på året. Detta gäller naturligtvis särskilt de nordliga delarna av vårt land. Även av denna anledning är en tidigare dag för valen önskvärd.

Om alltså en tidigare dag för kyrkofullmäktigvalen är att föredraga, står olika möjligheter öppna, även om man till en början bortser från utvägen att sammanföra dessa val med andra val. Man kan tänka sig valen förlagda till någon tidigare dag på hösten, då annat val icke äger rum, och man kan också överväga om valen kunde förläggas till våren. Gentemot den sist-

¹ Se kommitténs betänkande SOU 1957:15 s. 272.

² Motsvarande bestämmelser har av kommittén föreslagits beträffande val av församlingsdelegerade för Stockholm (SOU 1957:45).

nämnda möjligheten kan dock invändas, att ett val under årets första hälft knappast kan tänkas äga rum senare än i april eller möjligen i maj, och att det ur olika synpunkter torde vara mindre lämpligt att så lång tid som inemot tre kvarts år förflyter mellan valet och mandatperiodens början.¹ Ett förläggande av kyrkofullmäktigevalen till våren skulle för övrigt medföra svårigheter på grund av gällande föreskrifter om tiden för röstlängdernas upprättande. Eftersom det knappast torde vara möjligt att åstadkomma en ändring därhän att röstlängderna komme att föreligga färdiga så tidigt på året att de kunde läggas till grund för val i april eller maj, måste valen förrättas på grundval av de tidigare röstlängderna, vilket måste anses vara olämpligt, bland annat med hänsyn till önskvärdheten av att valet skall återspegla deras uppfattning vilka för valåret har hemvist inom valdistriktet.

Att å andra sidan finna en för kyrkofullmäktigvalen lämplig tidpunkt på hösten — tidigare än den nuvarande — möter också uppenbara svårigheter, om valen icke kan sammanföras med andra val. Både tredje söndagen i september och första söndagen i oktober är upptagna av borgerliga kommunalval. Kyrkofullmäktigvalens förläggande till söndagen omedelbart före eller efter någon av dessa båda dagar torde böra avvisas med hänsyn till att de olika valförrättningarna i så fall skulle komma alltför nära varandra. Att kalla väljarna till kyrkofullmäktigval endast en vecka före eller efter ett annat val skulle sannolikt än mera minska intresset för valet.

Möjligen skulle första söndagen i september kunna vara en tänkbar dag för kyrkofullmäktigvalen. Vad som kunde vinnas härmed vore väl närmast att valen icke komme att i samma grad som nu präglas av valtrötthet. Ur andra synpunkter skulle emellertid den nämnda tidpunkten medföra vissa nackdelar i jämförelse med den nuvarande. En tidsintervall av endast fjorton dagar mellan de kyrkliga och de borgerliga valen måste sålunda sägas vara väl kort med hänsyn till såväl valnämndernas som partiernas förberedelsearbete till de senare valen. De kyrkliga valen skulle vidare komma att infalla under tid då semestrar i viss utsträckning alltjämt pågår. — Ett förläggande av kyrkofullmäktigvalen till början av september skulle förmodligen medföra att valen komme att betraktas som provval till de stundande kommunalvalen. Det är tänkbart att detta skulle vara ägnat att i någon mån stimulera valdeltagandet vid kyrkofullmäktigvalen, men det är då också tänkbart att i stället deltagandet i de påföljande valen minskades

¹ Frågan om förläggande av allmänna val till våren var föremål för övervägande i en proposition (nr 261) till 1918 års riksdag. I propositionen avvisades tanken på att sammanföra stadsfullmäktigval med landstingsmannaval till en valförrättning men ansågs att valen borde sammanföras inom en kortare tidrymd. Frågan blev då, till vilken tid valen lämpligen skulle förläggas. Valen till landstingen skedde då i mars, men att förlägga stadsfullmäktigvalen dit ansågs olämpligt, eftersom alltför lång tid skulle förflyta innan de nyvalda fick träda i tjänst. Dessutom skulle i så fall de fullmäktige, som fallit igenom vid valet, få fortfara med sin tjänstgöring i över ett halvt år. Vederbörande departementschef ansåg olägenheterna av en sådan ordning vara uppenbara och förordade i stället att valen ägde rum i slutet av september eller början av oktober.

i följd av valtrötthet. Det synes därför tvivelaktigt om den ifrågasatta ordningen skulle kunna medföra några verkliga fördelar.

I detta sammanhang bör även övervägas om kyrkofullmäktigvalen skulle kunna flyttas till ett annat år, vilket i så fall skulle bli året närmast före eller efter det då de övriga kommunalvalen förrättas. Några påtagliga praktiska fördelar torde emellertid icke stå att vinna med en sådan anordning, bortsett från att kyrkofullmäktigvalen i så fall kunde äga rum vid en tidpunkt på året som utan att alltför nära sammanfalla med andra val skulle vara lämplig med hänsyn såväl till de nyss anförda bestämmelserna i förslaget till församlingslag som till väderleksförhållandena. Olägenheterna med en dylik ordning, varigenom vartannat år icke regelbundet komme att hållas fritt från allmänna val, synes emellertid vara uppenbara, varför denna möjlighet icke på allvar bör övervägas förrän andra och i det hänseendet bättre utvägar prövats icke vara framkomliga.

Det återstår då närmast att undersöka möjligheterna att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med något annat val. De skäl som kan tala för ett sådant sammanförande måste vägas mot de invändningar som ur olika synpunkter kan riktas däremot. Vad som då i första hand bör bli föremål för övervägande är frågan om kyrkofullmäktigvalen kan — i enlighet med därom flera gånger motionsvis i riksdagen framförda önskemål — förläggas till samma tidpunkt som valen av kommunal- och stadsfullmäktige. Dessa val förrättas för närvarande samtidigt med valen till landstingen. Då spörsmålet om en ändrad tidpunkt för landstingsmannavalen ansetts ingå som ett led i författningsutredningens pågående arbete, har kommittén icke funnit sig böra ta ställning till frågan om dessa vals skiljande från kommunal- och stadsfullmäktigvalen. Utgångspunkten för kommittén har därför blivit den gällande ordningen med samtidiga val av kommunal- och stadsfullmäktige samt landstingsmän.

Beträffande förevarande fråga må då till en början erinras om att konstitutionsutskottet i sitt senaste utlåtande (1955: 22) framhållit att det enligt utskottets mening icke bör ifrågakomma att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med de nyssnämnda valen. Utskottet har såsom stöd för denna uppfattning hänvisat till de skäl som utskottet vid tidigare tillfällen då frågan förevarit anført mot ett sammanförande av tre allmänna val till en valförrättning, vilka skäl enligt utskottets mening alltjämt är bärande. Härjämte har utskottet uttalat att mer än två allmänna val redan av valtekniska skäl i princip ej bör förrättas samtidigt.

Det vill synas som om konstitutionsutskottet, då det motsatt sig ett sammanförande av valen, haft i tankarna att valen om de sammanfördes till en gemensam valdag också måste ske vid gemensamma valförrättningar. Enligt vad i det följande kommer att närmare utvecklas anser icke heller kommittén att ett sammanförande av valen till gemensamma valförrätt-

ningar kan förordas. Frågan blir emellertid om det icke kunde vara lämpligt att förlägga valen till en och samma dag — varvid den nuvarande valdagen för de borgerliga valen synes vara den lämpligaste — dock utan att sammanslå valförrättningarna. En sådan ordning skulle alltså innebära att *valen hålles å samma dag men vid skilda förrättningar*. I så fall torde flera av de invändningar som rests mot ett sammanförande av alla tre valen icke längre visa sig lika bärande. Över huvud anser sig kommittén böra trots vad som i frågan förekommit vid 1955 års riksdag upptaga spørsmålet om en koncentration av valen till en förutsättningslös prövning.

Genom ett sammanförande av kyrkofullmäktigvalen med de nyssnämnda borgerliga kommunalvalen skulle väsentliga fördelar ernås. I de motioner, vari en sådan koncentration påyrkats, har bland annat framhållits det ökade intresse för de kyrkliga valen, som skulle bli en följd därav. Det nuvarande ringa valdeltagandet i kyrkofullmäktigvalen har, anser man, till betydande del sin förklaring i att det är svårt att ånyo väcka intresse för en valförrättning så snart efter det att en omfattande valrörelse avslutats.¹ Vådorna med kyrkofullmäktigval i valtrötthetens tecken har med all rätt understrukits i motionerna. Man har vidare pekat på att de nu dryga kostnaderna, både för det allmänna och för de politiska partierna, skulle minska om kyrkofullmäktigvalen icke förrättades separat. Till vad sålunda anförts till förmån för en koncentration av valförrättningarna, vilket i och för sig synes vara vägande skäl, må här ytterligare framhållas att man med en sådan ordning undgår de olägenheter som vid ett genomförande av kommitténs förslag till församlingslag komme att vara förbundna med den nuvarande sena tidpunkten för kyrkofullmäktigvalen.

Vad angår de invändningar, vilka anförts mot en koncentration av valförrättningarna, upptar kommittén först de invändningar som har sin grund i farhågorna för en ökad politisering av kyrkofullmäktigvalen. Härvidlag är då att märka att även med den nuvarande ordningen det politiska inslaget vid kyrkofullmäktigvalen är betydande. I själva verket synes — såsom i motionerna påpekats — redan nu det övervägande flertalet kyrkofullmäktige väljas efter politiska grunder. Belysande är i detta sammanhang de i den officiella valstatistiken angivna siffrorna från 1954 års kyrkofullmäktigval. I 41,7 procent av de församlingar, vari sådana val ägde rum, var valen direkt politiska med valsedlar från samma partier som tidigare under året uppträtt vid de borgerliga kommunalvalen. I 51,8 procent av församlingarna förekom en enda lista (samlingslista). Där samlingslista

¹ Detta synes ha särskilt accentuerats vid 1958 års kyrkofullmäktigval, som ägt rum samma år som andrakammarval och borgerliga kommunalval. Tendensen torde likväl icke ha varit alldeles entydig. Medan enligt preliminära uppgifter valdeltagandet exempelvis i Göteborgs stad minskat från 13,5 procent år 1954 till 9,7 procent, utvisar motsvarande procenttal för Stockholms stad en ökning från 15,2 till 18,3. Av uppgifter i pressen att döma har emellertid valdeltagandet vid årets kyrkofullmäktigval på andra håll varit påfallande ringa.

förelåg torde denna i det stora flertalet fall ha uppgjorts av de lokala politiska partiledningarna i samråd, varvid kandidatlistan får antagas ha som regel återspeglat partiernas inbördes styrkeförhållanden. Endast i 6,5 procent av församlingarna synes valen ha varit väsentligen opolitiska. Vid beaktande härav kan ifrågasättas om det i fråga om valens politisering spelar någon större roll om dessa hålles vid skilda tidpunkter eller icke. Det synes väl sannolikt att ett sammanförande av valen skulle komma att medföra större politisk aktivitet i fråga om kyrkofullmäktigvalen. Hur man än bestämmer tidpunkten för valen kommer de likväl att liksom för närvarande vara av politisk natur såtillvida som partierna i stor utsträckning engageras i valen. En annan sak är att de kyrkliga angelägenheterna oftast behandlas ovanför partigränserna. Anordningen med samlingslistor kan därför på sina håll fortfarande bli naturlig, men dessa listor bör i så fall bäras fram av flera väljare än vad för närvarande är fallet, så att valet kan förutsättas garantera ett någorlunda rättvisande utslag. Härutinnan synes en ändring bäst kunna ernås genom valens sammanförande med andra kommunalval.¹ Likaledes skulle den nuvarande risken för kupper och överraskningar vid valen därmed minska och en viss garanti för stabilitet ernås. Några befogade farhågor torde å andra sidan icke behöva hysas för att kyrkofullmäktigvalen skulle ändra sin hittillsvarande karaktär av specifikt kyrkliga ställningstaganden, om valen, som kommittén nedan vill föreslå, med bibehållande av särskilda valförrättningar koncentreras till en valdag. Kommittén anser alltså icke en koncentration av valen vara ägnad att inge några betänkligheter av principiell natur.

Vad härefter angår de valtekniska svårigheter som skulle kunna uppkomma om valförrättningarna bleve gemensamma har man, då dessa svårigheter tidigare diskuterats, haft att räkna med att två eller — om än i sällsynta fall — tre olika slag av kyrkliga val kunde förekomma i en och samma församling, nämligen val av kyrkofullmäktige för församling, val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet och val av kyrkofullmäktige för skoldistrikt. De sistnämnda valen kommer att helt försvinna i samband med folkskoleväsendets slutgiltiga kommunalisering. Beträffande kyrkofullmäktige i samfälligheter bör beaktas vad kommittén i 5 § 1 mom. i sitt förslag till församlingslag föreslagit om beslutanderättens utövande i samfälligheterna. För närvarande utgöres det beslutande organet i samfällighet av kyrkofullmäktige (utom i Stockholm där församlingsdelegerade är beslutande organ). Enligt kommitténs förslag skall, såsom redan omnämnts, be-

¹ En föreställning om i vilken utsträckning deltagandet i kyrkofullmäktigval ökar när valen sammanslås med andra val ger uppgifterna från 1956 års kyrkofullmäktigval i de nybildade församlingarna i Stockholm, som förrättades samtidigt med valen till riksdagens andra kammare. Valdeltagandet och de godkända rösternas fördelning på de olika partierna vid dessa gemensamma val framgår av sammanställningarna å bifogade *bilaga*. Av de där lämnade siffrorna framgår att deltagandet i kyrkofullmäktigvalet ökade på ett markant sätt.

slutanderätten i alla partiella samfälligheter som regel utövas av genom indirekta val utsedda församlingsdelegerade. I andra samfälligheter (d. v. s. i de s. k. totala, varmed i förslaget avses sådana som har alla ekonomiska angelägenheter gemensamma) kommer kyrkofullmäktige alltjämt att finnas, men å andra sidan torde här enligt 6 § i förslaget de särskilda församlingarna komma att i flertalet fall genom dispens befrias från eljest föreliggande skyldighet att ha egna fullmäktige (se betänkandet s. 268 och 277 f). Följden härav blir, om förslaget genomföres, att endast undantagsvis mer än ett slag av kyrkofullmäktigval torde ifrågakomma i en och samma församling. — Slutligen må här anmärkas att kommitténs förslag till församlingslag icke innebär ett obligatoriskt fullmäktigsystem för alla församlingar oavsett folkmängden. För närvarande är fullmäktiginstitutionen obligatorisk i församling med mer än 1 500 invånare. Enligt kommitténs förslag har detta befolkningstal sänkts till 1 000 invånare. Den föreslagna ordningen medför alltså att många församlingar alltjämt kommer att sakna kyrkofullmäktige (enligt 1953 års folkmängdstal inalles 1 243 av rikets 2 545 församlingar, i den mån fullmäktigsystem icke frivilligt införts).

Om man utgår från denna av kommittén föreslagna reglering av församlingsstyrelsen möter det uppenbarligen icke några extra valtekniska svårigheter att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med stadsfullmäktigvalen i de städer, som icke deltar i landsting, eftersom det här endast skulle bli fråga om två samtidiga val. I de kommuner åter, som har att förrätta även landstingsmannaval, skulle tre val komma att infalla på samma dag, och frågan blir då om en sådan anordning skulle innebära så allvarliga risker för ett ökat antal kassationer och förväxlingar att valresultaten i vissa valdistrikt kunde väntas bli missvisande.

För närvarande är kassationerna vid två samtidiga val jämförelsevis fåtaliga och orsakas för övrigt till icke ringa del av fel från valnämndernas sida vid insändandet av valsedlarna. Vid exempelvis 1954 års landstingsmannaval, då 14 195 valsedlar eller 4,8 promille kasserades, berodde kassationerna i 4 123 fall på ingen eller felaktig försegling vid insändandet till den röstsammanräknande myndigheten. Av kassationerna på grund av väljares egen åtgärd föranleddes två tredjedelar av att valkuverten saknade innehåll eller att valsedlarna var märkta. Endast i jämförelsevis ringa omfattning synes kassationer ha haft sin grund i förväxling av valsedlar så att valsedel kommit att sakna giltigt namn. Frånvaro av giltigt namn synes ha förekommit huvudsakligen i fråga om poströster; i dessa fall torde väljaren ofta ha använt valsedel från den valkrets inom vilken han befann sig vid röstandet.

Om en koncentration av de åsyftade valen skall kunna genomföras är det uppenbarligen nödvändigt att söka förebygga den ökning av kassationsprocenten som kunde väntas bli en följd av ett sammanförande av flera än två val till en och samma valdag. Frågan blir därför om de tre valen bör

äga rum gemensamt, det vill säga inför samma valförrättare, eller om valen i stället lämpligen bör företagas åtskilda.

De nackdelar, som tre samtidiga val inför samma valförrättare torde komma att innebära, synes icke böra underskattas. Särskilt för väljarna måste olägenheterna bli märkbara. Man måste sålunda räkna med att antalet felläggningar i valkuverten komme att väsentligt ökas om väljarna skulle ha att samtidigt handskas med valsedlar till tre olika val. Redan nu med endast två samtidiga val sker sådana förväxlingar i icke obetydlig omfattning, fastän felläggning icke alltid kommer till synes i kassationsstatistiken utan endast då valsedel saknar giltigt namn till det val för vilket den avlämnats. För att undvika en ökning av antalet felläggningar torde särskilda åtgärder bli erforderliga ägnade att underlätta valproceduren för väljarna. I sådant syfte skulle kunna övervägas att föreskriva olikfärgade valsedlar för de olika valen, varvid valkuverten skulle ha samma färg som den för kuvertet avsedda valsedeln. En så vittgående ändring i valförfarandet synes emellertid knappast vara att förorda utan tvingande skäl. En annan utväg vore att förse valkuverten och de av valorganisationerna tillhandahållna valsedlarna med iögonfallande bokstavs- eller sifferbeteckningar (A för landstingsmannavalet, B för valet av kommunal- och stadsfullmäktige och C för kyrkofullmäktigvalet eller siffrorna 1, 2 och 3 för de respektive valen). Även med en sådan anordning torde man dock nödgas räkna med åtminstone någon ökning av antalet felläggningar och därmed också ett ökat antal kassationer.

Tre samtidiga val inför samma valförrättare synes också medföra vissa olägenheter för valförrättarna. Avprickning måste ske i tre olika kolumner i röstlängderna, vilket skulle öka risken för felavprickningar, särskilt med hänsyn till att rösträttshinder kan föreligga vid det kyrkliga valet.

De nu antydda olägenheterna skulle kunna väsentligen elimineras om valförrättningarna hölles åtskilda, så att åtminstone ett av valen förrättades inför andra valförrättare än de två övriga valen. Kassationerna, orsakade av fel från väljarnas sida, skulle då icke behöva öka i nämnvärd omfattning. Och valförrättarnas arbete komme icke att bli mera omfattande än för närvarande.

Vilket av valen som i så fall bör hållas separat kan möjligen vara föremål för delade meningar. Man kan nämligen ifrågasätta om det med hänsyn till valens karaktär icke vore naturligast att sammanföra kyrkofullmäktigvalen med valen av kommunal- respektive stadsfullmäktige och att således avskilja landstingsmannavalen. Ur olika synpunkter synes det dock vara att föredraga att hålla kyrkofullmäktigvalen för sig. Alla som deltar i val av kommunal- eller stadsfullmäktige deltar nämligen som regel också i landstingsmannaval, medan å andra sidan mången deltagare i de borgerliga valen antingen icke äger eller icke önskar delta i kyrkofullmäktigvalet. Ett skäl för att hålla kyrkofullmäktigvalen separata är också att det,

såsom förut nämnts, undantagsvis kan förekomma mer än ett sådant val på samma ort, nämligen såväl val av kyrkofullmäktige för församling som val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet.

Om den nu skisserade anordningen med skilda valförrättningar å en gemensam valdag skall kunna genomföras, måste vissa ändringar vidtagas i de gällande bestämmelserna angående valförrättare. Enligt kommunala vallagen skall kommunalval förrättas för varje valdistrikt på landet inför valnämnden samt i stad inför magistraten eller sådana dess deputerade som avses i lagen om val till riksdagen; 5 § kommunala vallagen. (I stad utan magistrat skall valet förrättas inför valnämnden; 63 §.) — I stad med flera valdistrikt skall magistraten (eller i stad utan magistrat valnämnden) för varje valdistrikt utse tre eller flera personer att såsom magistratens (respektive valnämndens) deputerade vara valförrättare i distriktet; 91 § lagen om val till riksdagen.

En anordning med kyrkliga och borgerliga val på samma valdag men inför skilda valförrättare synes sålunda redan med nuvarande bestämmelser om valförrättare vara möjlig att genomföra i de städer som är uppdelade i flera valdistrikt. Här kan deputerade utses till ett antal som förslår till båda valförrättningarna. En motsvarande möjlighet bör beredas även för stad som består av endast ett valdistrikt. Eftersom valnämnd i stad utan magistrat för närvarande har endast tre ordinarie ledamöter (90 § lagen om val till riksdagen), kan det måhända därjämte vara lämpligt att något utöka detta antal, oavsett om staden består av ett eller flera valdistrikt.

Vad landsbygden beträffar skulle man kunna utöka antalet ledamöter i valnämnderna, vilket antal nu är bestämt till fem jämte fem suppleanter (33 § lagen om val till riksdagen). Lämpligare synes det dock kommittén vara att låta varje kommun på landsbygden — oavsett antalet valdistrikt i kommunen — ha en gemensam valnämnd, vilken liksom i städerna finge utse ett erforderligt antal deputerade. En sådan ordning torde nämligen komma att visa sig ändamålsenlig även ur andra synpunkter än de förevarande. Sålunda komme de förberedande åtgärderna för valen, såsom anskaffandet av vallokaler och fördelningen mellan de olika valdistrikten av valmateriel o. dyl., att omhänderhas av ett gemensamt organ i kommunen. Den nuvarande ordningen, enligt vilken exempelvis Sollentuna köping med sina 13 valdistrikt har 13 valnämnder, kan knappast sägas vara tillfredsställande ur organisatorisk synpunkt. Med den föreslagna reformen komme vidare samtliga anmärkningar mot röstlängden för kommunen att behandlas av ett och samma organ, vilket torde komma att medföra en mera enhetlig behandling och större sakkunskap vid avgörandena. Dessutom bleve endast ett justeringssammanträde erforderligt därstädes.

Enligt detta förslag skulle länsstyrelsen vad beträffar landskommun eller köping med flera valdistrikt endast behöva tillsätta ordförande och suppleant för denne i *en* valnämnd medan denna i sin tur skulle utse ordförande och

ordförandesuppleant bland de deputerade, som tillsattes för att handha valförrättningarna i de särskilda valdistrikten. Kommittén är medveten om att detta förslag beträffande berörda kommuner skulle minska länsstyrelseinflytandet på valförrättningsorganens sammansättning. Olägenheterna härav får emellertid ej överskattas. Den i huvudsak kommunvalda nämnd, som skulle ha att utse valförrättarna, kan antagas besitta väl så god personkännedom som länsstyrelsen då det gäller att bedöma enskildas kvalifikationer för ifrågavarande uppdrag. — Ifrågasättas kan emellertid om icke tiden snart är kommen att helt upphäva bestämmelserna om länsstyrelsernas åliggande att utse ordförande i valnämnd jämte suppleant. En sådan ändring synes stå i god överensstämmelse med utvecklingen inom kommunalstyrelsen i övrigt och torde för städernas vidkommande särskilt aktualiseras vid en reform beträffande magistratsgöromålen.

Det antal valförrättare som har att fungera vid var och en av de båda valförrättningarna bör enligt kommitténs uppfattning icke lämpligen understiga fyra, varför minst åtta valförrättare bör finnas i varje valdistrikt. Några svårigheter att utöka den för valförrättningarna erforderliga personalen torde knappast behöva befaras. Möjligen skulle det kunna bli vanskligt att på sina håll i glesbefolkade trakter finna kompetenta medhjälpare. Inom varje valdistrikt bleve det egentligen dock endast fråga om två personer, för vilka kravet på kompetens måste ställas särskilt högt, nämligen de två som har att fungera som ordförande vid vardera valförrättningen.

Att lösa lokalfrågan vid en koncentration av valen torde däremot på sina håll sannolikt vålla större svårigheter, ehuru icke heller dessa enligt kommitténs uppfattning bör vara oöverkomliga. Kommittén anser att den lämpligaste anordningen vore att valförrättningarna hölles i skilda lokaler (rum), vilket skulle innebära en fördubbling av antalet vallokaler. Helst bör självfallet de båda vallokalerna inom valdistriktet vara belägna på icke alltför stort avstånd från varandra, lämpligast i en och samma byggnad. I städer och större samhällen torde det som regel icke vara svårt att finna lämpliga vallokaler. Svårigheter kommer däremot förmodligen att yppa sig i de mindre samhällena och på landsbygden. Här är dock köbildningen som regel så pass obetydlig att anspråken på utrymmen icke behöver ställas särskilt höga. Ofta finns ytterligare rum att tillgå i skolbyggnader, församlingshus eller andra för valet lämpliga lokaler.

Om det emellertid skulle visa sig ogörligt att uppdriva ytterligare en lämplig lokal inom distriktet, bör hinder icke möta att hålla båda valförrättningarna i ett och samma rum, dock självfallet vid skilda bord. Rummet bör då vara så rymligt att plats även finns för skilda avskärmningsanordningar. Valförrättningarna bör nämligen också här hållas helt åtskilda, så att väljaren först får tillfälle att avge valsedel vid det ena bordet innan han erhåller valkuvert för röstning vid det andra. Om möjligt bör två ingångar till lokalen finnas så att skilda köer kan anordnas och så att

utdelningen av valsedlar utanför dörrarna kan delas upp å de båda valförrättningarna.

Om två skilda valförrättningar skall förläggas till samma dag kan möjligen den ökade köbildning, som blir en följd därav, vara ägnad att väcka en viss irritation hos väljarna och därigenom minska intresset för valen. På landet torde dock köbildning förekomma i så obetydlig utsträckning att man bör kunna bortse därifrån. Däremot kan köbildningen vara avsevärd i städer och andra tätorter. En tendens förefinnes emellertid redan nu att göra valdistrikten mindre. En ytterligare minskning av valdistriktens storlek torde på sina håll visa sig önskvärd för att förebygga de nämnda olägenheterna. En sådan uppdelning torde icke möta några större svårigheter i de större samhällena, där tillgången på vallokaler är tämligen god. Över huvud bör valdistrikten vid en koncentration av valen städse utformas så att de såvitt möjligt icke skär församlingsgränserna. En dylik anpassning torde med gällande bestämmelser få ankomma på länsstyrelserna.

Den nu ifrågasatta ordningen med två samtidiga valförrättningar medför att ytterligare ett exemplar av röstlängden blir erforderligt. För närvarande upprättas nämligen denna i endast två exemplar (jfr kungl. kungörelsen den 18 april 1947, nr 186). Någon svårighet för de lokala skattemyndigheterna att åstadkomma ett tredje exemplar av längden i form av en genomslagskopia föreligger uppenbarligen icke. Redan enligt den nuvarande ordningen synes tre exemplar vara att föredraga, då den sammanräknande myndigheten i så fall icke skulle behöva — såsom nu ofta måste ske — återvända röstlängderna för att användas vid de kyrkliga valen innan den slutliga röstsammanräkningen för kommunalvalen är avslutad.

Vid en ändring av valtiderna bör även beaktas de konsekvenser en reform skulle komma att medföra för röstningen å postanstalterna. Med tre samtidiga val kommer det självfallet att bli svårare för posttjänstemännen att gå i land med sina åligganden i samband med poströstningen. Alltsedan bestämmelser infördes om rätt för väljare att avlämna valsedel å postanstalt synes antalet kassationer beträffande poströsterna ha varit jämförelsevis stort, även om en minskning härutinnan så småningom gjort sig märkbar, beroende förmodligen på att posttjänstemännen blivit alltmer hemmastadda med sina uppgifter vid valen. Alltjämt torde dock kassationsprocenten vid poströstningen vara förhållandevis betydande. Det är sannolikt att kassationernas antal komme att åtminstone till en början visa någon ökning vid poströstningen, om denna skulle avse tre samtidiga val.

För att i möjligaste mån nedbringa kassationsprocenten över huvud taget är det uppenbarligen av vikt att valkuvert och valsedlar på ett framträdande sätt anger vilket val som avses. Kommittén har redan pekat på möjligheten att i syfte att minska risken för felläggningar låta valkuverten och de av valorganisationerna tillhandahållna valsedlarna vara beteck-

nade med olika bokstäver eller siffror. I varje fall anser kommittén att den nuvarande uppställningen av valsedlarna bör ändras därhän att valbeteckningen, som för närvarande anbringas nedanför namnen (23 § kommunala vallagen), i stället får sin plats ovanför både partibeteckningen och namnen.¹ Det torde nämligen vara en allmän erfarenhet att vad som står långt ner på en valsedel lättare undgår väljarens uppmärksamhet än vad som är angivet överst på sedeln.

Vad slutligen beträffar de ekonomiska konsekvenserna vid en koncentration av valförrättningarna kommer, såsom i motionerna framhållits, kostnaderna för de politiska partierna att minska. Även för det allmänna skulle det bli billigare, särskilt på längre sikt. Anskaffandet av ytterligare en uppsättning avskärmningsanordningar, valurnor o. dyl. innebär för vederbörande kommun engångskostnader av blygsam storlek. För statsverket bleve det knappast alls några ökade kostnader utan tvärtom en avsevärd besparing som vinnes genom att postlokalerna för nu ifrågavarande val behövde hållas öppna endast en söndag i stället för som nu två.

Det anförda synes ge vid handen att den åsyftade koncentrationen skulle medföra många fördelar och kunna genomföras utan mera genomgripande ändringar beträffande valproceduren. En sådan reform vore icke heller ägnad att inge allvarigare betänkligheter ur valtekniska synpunkter.

Sammanfattningsvis vill sålunda kommittén som sin mening anföra, att övervägande skäl talar för att de kyrkliga valen förläggas till samma valdag som de borgerliga kommunalvalen eller alltså till tredje söndagen i september samt kyrkofullmäktigvalen därvid förrättas vid valförrättningar som hålles åtskilda från de övriga valen, såvitt möjligt i särskilt rum. Vid genomförandet av en sådan ordning bör gällande bestämmelser om valförrättare ändras så att *dels* i samtliga städer magistraten eller valnämnden äger utse deputerade att vara valförrättare, *dels* den nuvarande organisationen med en valnämnd i varje valdistrikt å landet ersättes av en enda valnämnd för varje kommun därstädes, varvid valnämnden har att utse erforderligt antal deputerade. Valsedlarna bör på ett tydligare sätt än nu är fallet utvisa vilket val sedeln avser genom att valbeteckningen får sin plats överst å sedeln. Valkuvert och valsedlar bör förses med bokstäver eller siffror avseende de olika valen. Slutligen bör röstlängderna upprättas i ytterligare ett exemplar.

¹ Jämför kyrkofullmäktigsakkunnigas betänkande SOU 1923:4 s. 121 (2 § tredje stycket).

BILAGA

Vissa uppgifter beträffande de samtidigt med riksdagsmannavalet 1956 förrättade kyrkofullmäktigvalen i de nybildade församlingarna i Stockholm

1. Valdeltagande

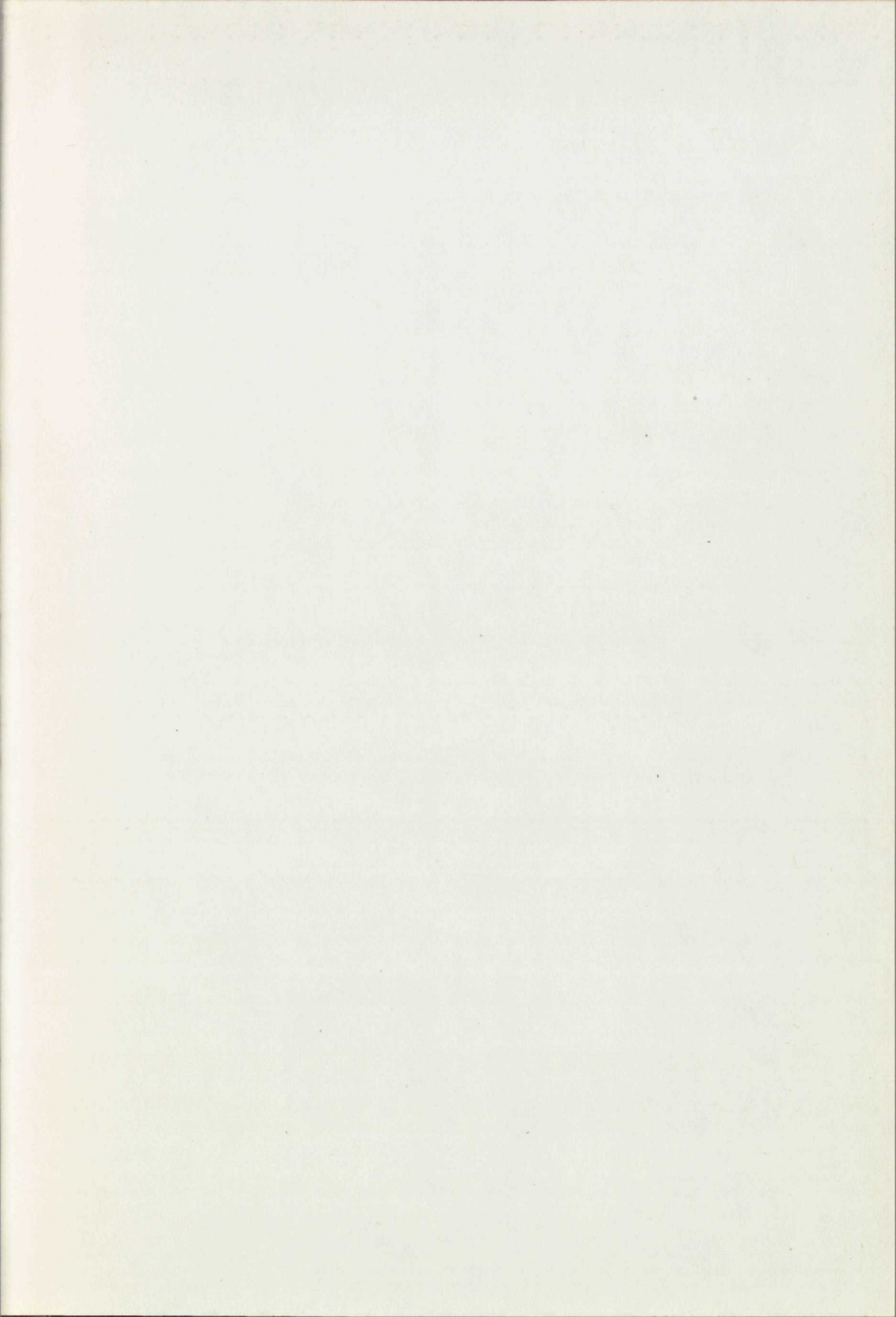
Församling	Riksdagsmannavalet		Kyrkofullmäktigvalet	
	Godkända valsedlar	Ogilla valsedlar	Godkända valsedlar	Ogilla valsedlar
Hägersten	30 823	1 302	26 960	848
Brännkyrka	16 316	575	14 870	386
Vantör	14 634	536	12 992	449
Enskede	24 179	781	20 375	403
Skarpnäck	21 937	804	19 291	587
Farsta	16 515	640	14 549	675
Summa	124 404	4 638	109 037	3 348

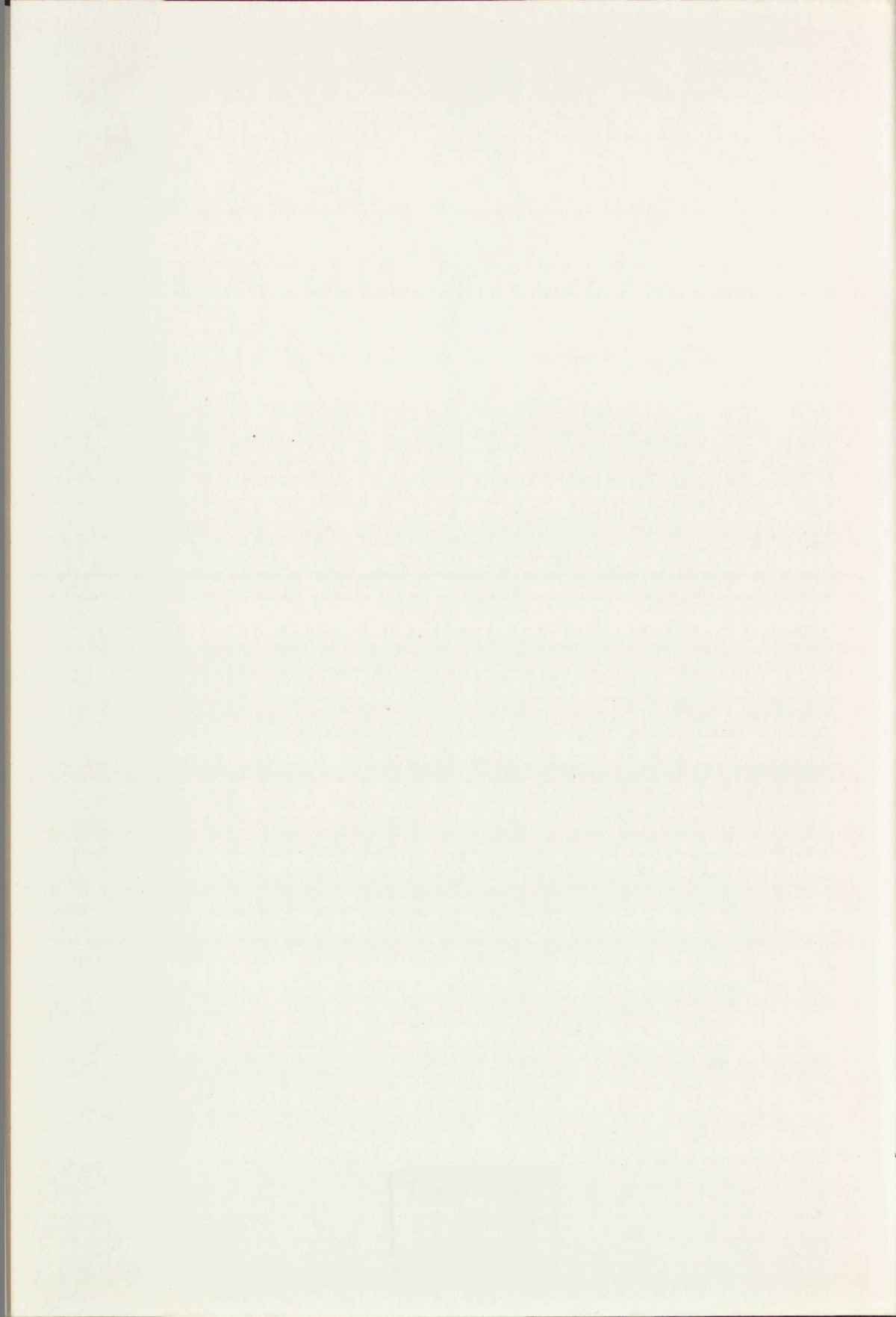
Anmärkning. Poströsterna ingår icke i de lämnade uppgifterna. — Sammanlagda antalet röstberättigade i de sex församlingarna vid kyrkofullmäktigvalet 1956 var 157 077. Till jämförelse kan nämnas att vid 1954 års kyrkofullmäktigval i dåvarande Brännkyrka och Enskede församlingar avlämnades 16 962 godkända och 40 ogilla valseklar (poströsterna ej medräknade). Antalet röstberättigade var då 148 637. Valdeltagandet ökade alltså för dessa båda församlingar sammanlagt från cirka 11 procent år 1954 till cirka 71 procent år 1956.

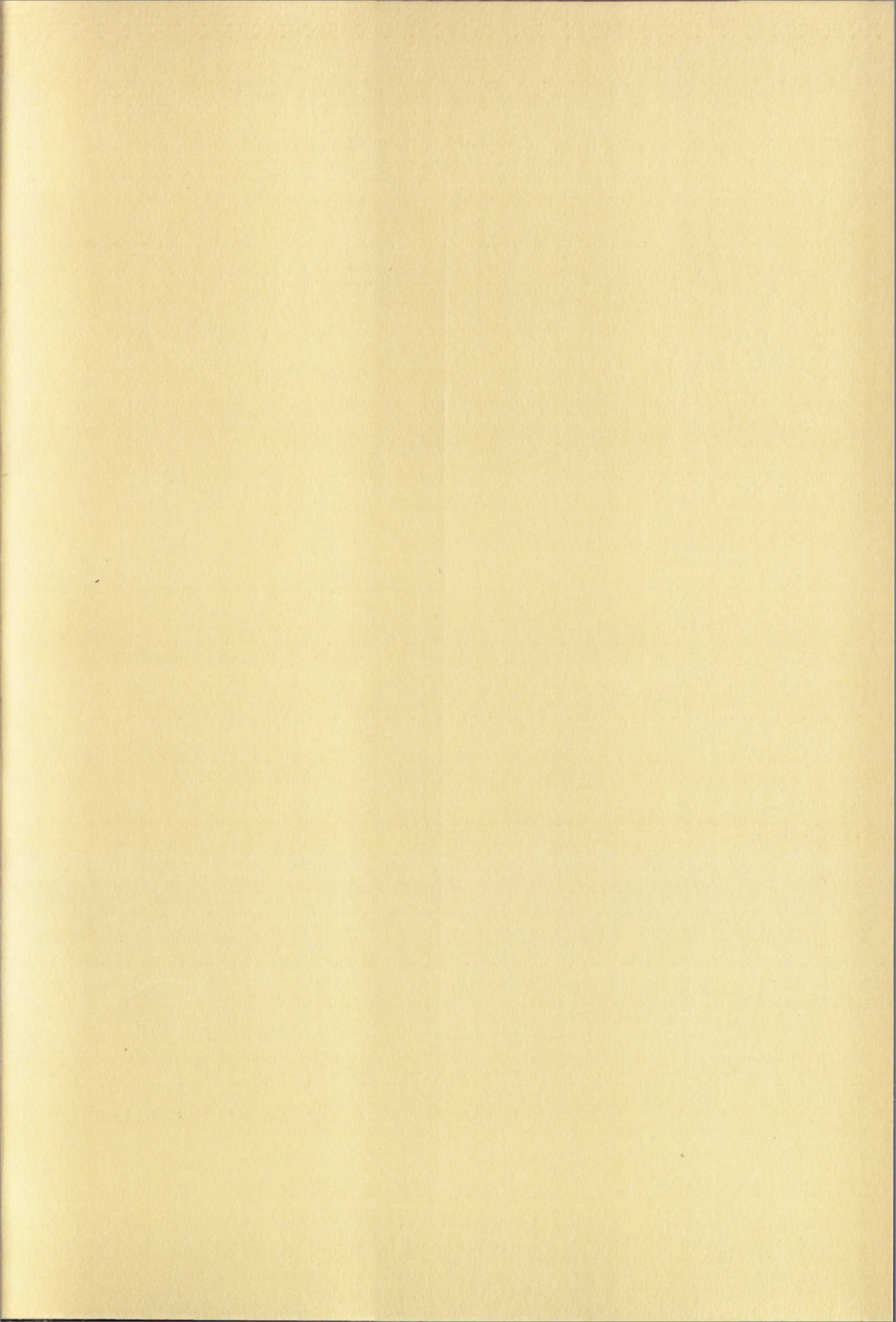
2. De godkända rösternas fördelning på partier

Församling	Val	Högern	Bondeförbundet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Övriga
Hägersten	Riksdagsmannaval	3 175	14	9 882	14 374	3 378	—
	Kyrkofullmäktigval	3 172	—	7 684	12 729	3 375	—
Brännkyrka	Riksdagsmannaval	2 123	12	5 439	7 356	1 386	—
	Kyrkofullmäktigval	2 147	—	4 366	7 021	1 336	—
Vantör	Riksdagsmannaval	2 255	7	5 443	6 002	927	—
	Kyrkofullmäktigval	2 304	—	3 985	5 731	972	—
Enskede	Riksdagsmannaval	3 670	10	8 812	10 001	1 685	1
	Kyrkofullmäktigval	3 448	—	6 229	8 982	1 716	—
Skarpnäck	Riksdagsmannaval	3 049	12	7 813	9 278	1 785	—
	Kyrkofullmäktigval	2 911	—	5 891	8 623	1 866	—
Farsta	Riksdagsmannaval	1 994	4	5 417	7 561	1 538	1
	Kyrkofullmäktigval	1 923	—	4 188	6 882	1 556	—

Anmärkning. Poströsterna ingår icke i de lämnade uppgifterna. — Att siffrorna för godkända valsedlar i vissa fall är högre vid kyrkofullmäktigvalet än vid riksdagsmannavalet synes bero på att fellagda valsedlar icke behandlats på samma sätt vid de olika valen med hänsyn till de skiljaktiga bestämmelserna om godkännande av felläggningar (25 § kommunala vallagen och 79 § lagen om val till riksdagen).

Statens offentliga utredningar 1958

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Häradsrätts sammansättning i brottmål. [9]
Förslag till varumärkeslag. [10]
Betänkande ned förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. [6]
Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. [27]
Rättegångshjlp. [40]
Förslag till Urtalag. [41]

Statsförvaltning. Allmän statsförvaltning.

Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. [3]
Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid andrakammarval. [6] 2. Regeringsarbetet. [14] 3. Majoritetsvil. Valstatistiska undersökningar. [29]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Förlust- och resultatutjämning. [35]

Politi.

Socialpolis och kvinnlig polis. [34]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialförsäkring och rehabilitering. [17]
Reviderad nationalbudget för år 1958. [28]
Nettoprisindex. [36]
Statsbidrag till anordnande av skolmåltider. [37]

Hälsö- och sjukvård.

Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. [8]
Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena. [15]
Mentalsjukvårdsdelegationen. 2. Behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. [20]
3. Mentalsjukvården. Planering och organisation. [38] 4. Tabelbilaga till betänkande 3. [39]
Sjukreseersätningar. [23]
Regionsjukvården. [26]

Allmänt näringsväsen.

Gotland. [18]
Tornedalsutredningen. [22]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Småbrukarstödet. [7]
Bättre matpotatis. [24]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Skogsvården å enskilda skogar. [30]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Vägplan för Sverige. Del 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. [1] Del 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. [2]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. [4]
Permanent skördeskadeskydd. [5]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1955 års universitetsutredning. 3. Reserverna för högre utbildning. Beräkningar och metoddiskussion. [11] 4. Lärarbrist och läraröverskott. [21] 5. Forskningens villkor och behov. [32]
Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. [19]
Ändrad utbildning av tandtekniker. [25]
Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. [33]
Ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen. [42]

Försvarsväsen.

Civildörsvarsutbildningen. [12]
Civildörsvarets organisation. [13]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiskt ekonomiskt samarbete. [31]